

Jordi Herralde: «El mercat editorial s'ha encongit de forma irreversible»

El fundador d'Anagrama, que busca el seu successor per dirigir el segell, diu que «hi ha una crisi brutal però es publica més que mai en l'àmbit de la bona literatura»

Herralde va fundar l'editorial Anagrama (<http://www.anagrama-ed.es/>) el 1969. Des d'aleshores, la simbiosi entre l'editor i l'editorial ha estat absoluta: Anagrama és ell. Però aviat deixarà de ser d'ell.

Foto: Maria Teresa Slanzi

Com t'he d'anomenar, Jordi o Jorge?

Com vulguis. Jorge per part de pare i Jordi per part de mare.

Anagrama passarà a ser de l'editorial italiana Feltrinelli. Quan, exactament?

És una venda a terminis. Després d'un primer acord amb Feltrinelli a finals del 2010, ara hem tingut una segona reunió per acabar de concretar-ho tot. Jo seré aquí com a director general fins l'1 de gener del 2017. Després seguiré mentre la neurona aguanti, però sense portar el dia a dia, que a Anagrama té un ritme molt bèstia.

Què faràs a partir del 2 de gener del 2017?

M'ocuparé d'alguna col·lecció o d'alguns autors, assessoraré Carlo Feltrinelli...

Qui dirigirà Anagrama?

Hi posarem un nou director literari. *Estamos en ello.*

O sigui, estàs buscant el teu successor.

Exacte. Això meu és una autovoladura programada al ralenti.

Deies que no tenia sentit vendre Anagrama perquè amb els diners cobrats muntaries una editorial. Però l'has acabat venent...

Ho deia quan era més jove. L'he venut per imperatius biològics estadísticament pròxims.

Se't considera un dels millors editors del món mundial.

El meu vell amic -ja mort- Jaime Salinas, al llibre de converses amb Juan Cruz, deia que el director literari és el catàleg. En una editorial com Anagrama, que té 45 anys i 3.500 títols editats, el catàleg té un pes específic molt important. El nou director podrà ser més o menys continuista, però a aquestes altures el catàleg ja va bastant sol. Això sí: haurà d'estar atent a l'aire dels temps i haurà de prendre decisions pròpies. Si jo ho deixés avui, hi ha programació per a gairebé dos anys, a part de les incrustacions que s'hi puguin anar fent sobre la marxa.

Encara passa tot per tu, a Anagrama?

Tinc bons col·laboradors, però la decisió final és meva. Per exemple, la venda de drets d'autor la

vaig fer jo durant vint-i-tants anys (gens malament, per cert). Després se'n va ocupar la Lali Gubern, que ho va anar delegant en la Paula Canal, i ara ja ho porta la Paula. Jo només faig algun toc de tant en tant a algun editor amic quan crec que un llibre li agradarà molt. De la compra de drets estrangers se n'encarrega la Jane Pilgrem. Treballa sota la meva direcció, però ella té la seva xarxa personal de relacions amb agents literaris i editors.

Insisteixo: t'has guanyat un prestigi estratosfèric. Com ho portes?

No hi penso. A mi el que em diverteix molt, encara ara, és descobrir nous autors, fer política d'autor i ocupar-me del look final de cada llibre: les il·lustracions, els paratextos...

De nous autors en deus poder descobrir pocs, amb un catàleg tan ampli.

Un dels esclavatges dels editors és que hem de conciliar paradoxes. D'una banda hem de fer política d'autor, que ocupa molt territori del catàleg, i de l'altra hem de descobrir noves veus que també reclamen el seu espai. En els últims temps hem descobert, llançat o acabat de consagrar força escriptors. D'espanyols, hem relançat autors que no havien acabat de donar el do de pit, com la Marta Sanz, que ara ja ocupa la zona alta de la literatura espanyola actual. I hem apostat per joves llatinoamericans molt interessants, com el xilè Alejandro Zambra i la mexicana Guadalupe Nettel. L'Alejandro Zambra ha aconseguit una cosa molt difícil i molt ben pagada: que li publiquin un conte a *The New Yorker*. Això ho han aconseguit en llengua espanyola Bolaño, Marías i gairebé para de comptar.

Quant paga *The New Yorker* per un conte?

Entre 7 i 8.000 dòlars, si no ets una gran estrella. Als anys setanta vaig publicar el que llavors era el gran mestre del conte americà, Donald Barthelme. Vaig publicar-li tres llibres amb molta il·lusió però escassíssim èxit. Va venir a Barcelona i vam anar a dinar. Abans del primer plat ja ens havíem begut tres vodkes amb gel. Em va dir que a pesar de ser considerat el millor contista dels Estats Units, a pesar de publicar a la prestigiosa editorial Farrar, Straus and Giroux, ell vivia sobretot de ser l'*star* del *New Yorker*. Cobrava molt més del *New Yorker* que dels seus llibres.

Sempre has defensat l'edició amb vocació cultural. El 2001, al final del llibre *Opiniones mohicanas* (<http://www.acantilado.es/catalogo/opiniones-mohicanas-42.htm>), donaves la benvinguda als nous insubmisos. Pronosticaves que els editors independents no s'extingirien i la vas encertar.

En aquests moments hi ha una crisi brutal al món del llibre però s'edita més que mai, sobretot en l'àmbit de la bona literatura. A part dels segells de qualitat dels grans grups i de les editorials independents veteranes, hi ha centenars de noves editorials, moltes de les quals són d'editors vocacionals que ho fan francament bé i que busquen bona literatura, com la buscava jo als anys setanta.

En plena crisi eterna, sembla que tenen més futur els editors independents que els taurons.

També és veritat que el mercat editorial s'ha encongit per a tothom de forma irreversible. El mercat s'ha encongit i seguirà encongit. Els grans taurons (els has batejat tu així, i no seré jo qui et desmenteixi) pateixen perquè tenen estructures considerables. Que Círculo de Lectores tanqui a Alemanya i que aquí s'hagi venut el 50% a Planeta és molt significatiu. El creador de l'imperi Bertelsmann tanca el que va ser el cor de l'imperi durant tants anys. Tota la cadena del llibre s'ha vist perjudicada per la crisi, però les editorials petites ja neixen amb economia de guerra: es basen en l'autoexplotació, hi treballen una o dues o tres persones. Quan vaig fundar Anagrama també érem una persona i mitja: jo i una secretària als matins. Però serà més difícil, sospito, que les editorials independents que surten ara es puguin expandir com ho van fer aleshores Lumen, Tusquets o Anagrama i puguin lluitar d'igual a igual amb els grans, sense res a envejar-los des

del punt de vista del catàleg literari, al contrari. Avui proliferen les microeditorials, les microlibreries i els microagents literaris.

I els microperiodistes culturals.

Exacte. Tot el sector està *apaleado*.

Què diries a algú que vulgui muntar una editorial?

Que endavant, si ho considera inevitable per ser feliç. Que sàpiga que el camí serà llarg, amb molta feina, amb disgustos però amb moltes alegries. Que es prepari per a una marató.

El millor de tenir una editorial pròpia és la llibertat?

Sí, és clar, sempre.

Esther Tusquets va dir que una raó de l'èxit d'Anagrama i de Tusquets és que ni tu ni Beatriz de Moura heu tingut fills, i que heu trobat "parelles perfectes" que s'han abocat en cos i ànima al negoci. A ella, en canvi, els fills i la vida la van despistar, i per això Lumen no va créixer tant.

L'Esther era una gran escriptora i una gran editora, però també era molt gandula, sobretot com a editora. No era tan vocacional com nosaltres. És cert que un editor sense fills, igual que un escriptor sense fills, té més temps i menys preocupacions, i es pot abocar més a la tasca editorial o a qualsevol tasca professional. Però les persones sense fills no tenen necessàriament la vareta màgica de l'èxit.

Si haguessis tingut fills, no t'hauries hagut de vendre Anagrama.

Està estadísticament demostrat que la transmissió d'editorials de pares a fills és molt difícil, gairebé mai surt bé. Conec tants casos d'editors que han posat a treballar els seus fills i ho han acabat deixant o s'han barallat... De famílies amb tres generacions d'editors n'hi ha poquíssimes. La vocació editorial no es porta als gens.

Durant anys va semblar que els escriptors podien viure d'escriure, cosa que ara és impossible. Ens vam autoenganyar?

És ben sabut que, a part de la bombolla del totxo i de tantes altres, aquí hi va haver una bombolla editorial. Es va inflar a partir de la segona meitat dels vuitanta, quan van confluïr molts elements: una política a favor de la cultura del govern socialista, les eufòries econòmiques, el fenomen de concentració dels grans grups, l'aparició dels agents literaris i la irrupció de *best sellers* de qualitat (*Bella del Señor* d'Albert Cohen, *La insoportable levedad del ser* de Milan Kundera, *Memorias de Adriano* de Marguerite Yourcenar... o títols espanyols com *Nubosidad variable* de Carmen Martín Gaité i *Corazón tan blanco* de Javier Marías, que van vendre bastant més de 100.000 exemplars).

Ara quants exemplars es venen dels llibre que més es venen?

El nostre *best seller* dels últims temps és Rafael Chirbes, amb un llibre tan a contra corrent com *En la orilla*. El boca-orella ha estat tan fort que estem arribant als 40.000 exemplars.

El títol més venut de la història d'Anagrama continua sent *La conjura de los necios*?

Està empatat amb *Seda*, d'Alessandro Baricco. De cadascun n'he venut gairebé mig milió d'exemplars.

Els editors encara podeu sobreviure fent d'editors, però els escriptors han de buscar-se feines alternatives.

Que consti que els autors van tenir dècades glorioses. Si s'escriu la història dels avançaments i les vendes del mercat espanyol, es veuria que a Anagrama, tot i la llegenda negra que pagàvem poc, la llista d'avançaments mai coberts és esgarrifosa. Sort de *La conjura de los necios* i de la Patricia Highsmith, que ens ajudaven a compensar la balança. Quan un autor es consagrava, tant si tenia agent com si no, passava a cobrar uns avançaments desproporcionats. El Félix de Azúa, l'Álvaro Pombo, l'Enrique Vila-Matas: tots. El mercat xuclava cap amunt. Del 2008 fins ara el mercat ha baixat potser un 40%. Molts escriptors, a més de cobrar bons avançaments, vivien de les col·laboracions en premsa i dels bolos. Ara els articles en premsa es paguen molt poc, si es paguen, i els bolos s'han reduït a una centèsima part.

Dius que una editorial és "una màquina sadomasoquista de donar i rebre dolor i plaer?".

Sí, té un punt de sadomaso. És molt dolorós que un autor se'n vagi. Quan tries publicar un autor, amb el primer llibre viu una lluna de mel. Aquest enamorament es va diluint, apareixen veus temptadores al voltant de l'autor, hi ha autors que sucumbeixen a la temptació, i per a l'editor és una ferida. Però encara és més dolorós quan has de rebutjar un autor que ja era de la casa. Li has publicat un o dos o tres llibres, creus que no respon a les expectatives que havia generat i el deixes de publicar per donar entrada a noves apostes. És molt traumàtic per a l'autor però també per a l'editor. A part d'això, un editor refusa centenars o milers de manuscrits a l'any.

...i alguns dels originals rebutjats són d'amics, coneguts o saludats.

Un capítol francament incòmode són els amics personals convençuts que la seva vida és apassionant i que escriure és molt fàcil. Això m'ha passat amb certa freqüència. Normalment la relació s'ha refredat, perquè les ferides narcisistes són molt fondes, i només en alguns casos la ferida s'ha pogut suturar.

Es guanyen enemics, doncs, fent d'editor.

Inevitablement.

Al llarg de 45 anys, en deus haver vist de tots colors.

La primera dècada va ser dura, però superexcitant. Vam fer una galopada per territoris inexplorats. Descobríem nous autors que aquí no es publicaven, lluitàvem amb la censura (vam tenir nou o deu segrestos de llibres), i a la vegada anàvem construint un catàleg. Allò responia a l'aire del temps. La censura i el franquisme eren obstacles estimulants.

Devia ser una època esperançadora: ja es veia la llum al final del túnel franquista.

Vèiem que la dictadura agonitzava, tot i que va ser una agonia massa llarga. Des del punt de vista financer va ser difícil: vam patir la crisi de la nostra distribuïdora, Enlace, i les crisis a Amèrica Llatina, amb països que ens deixaven de pagar d'un dia per l'altre. Als anys setanta les dictadures llatinoamericanes van tallar de forma dràstica la importació de llibres d'Anagrama, o van eliminar els nostres distribuïdors. Jo vaig passar per Xile l'any després de la mort d'Allende i el nostre distribuïdor, que era un activista polític, havia desaparegut. Després va venir l'efecte desencís: la gent es va cansar dels llibres d'assaig polític.

De cop i volta?

I tant, te'n podria donar la data exacta: Suárez guanya les eleccions i molta gent esquerranosa, contrària al rei i a l'ordre burgès, partidària de la ruptura i no pas d'una reforma aigualida, o es droga o se'n va a l'Índia o es dedica a llegir literatura. També hi ha els que ingressen en partits

polítics i consideren que la seva formació lectora ja s'ha acabat. El cas és que de cop hi ha una sèrie de llibres polítics i d'autors que queden obsolets.

L'interès per l'assaig polític ja no s'ha recuperat?

De tant en tant interessa algun llibre, però de forma minoritària.

Aquesta caiguda de l'assaig polític et devia empènyer a fer una aposta clara per la narrativa...

La vaig fer des del començament, amb la sèrie *Informal* l'any 1970, tot i que al principi ens vam abocar sobretot a l'assaig. El 1977 vam crear la col·lecció *Contraseñas*, que va ser el *banderín d'enganche* per a molts joves inquiets, seduïts per la contracultura i farts de la política: llegien Charles Bukowski, Tom Wolfe, Richard Brautigan... Però les dues col·leccions fonamentals van arribar als vuitanta: *Panorama de Narrativas* i *Narrativas Hispánicas*. Va començar llavors el boom de la bona literatura. A principis dels vuitanta hi va haver una recuperació econòmica; i als noranta, una consolidació. Potser la millor època d'Anagrama va ser del 2000 al 2008. Hem tingut molts autors que els ha costat triomfar però que han acabat protagonitzant una explosió, triomfant absolutament. No tinc cap vareta màgica, també hem apostat per autors que no han trobat mai els lectors que mereixien. Però n'hi ha que sí que els han trobat: Tabucchi era un autor de culte fins a *Sostiene Pereira*, Kapuscinski fins a *Ébano*, Vila-Matas fins a *Bartleby y compañía*, i tants d'altres.

Aquesta és la gràcia de fer apostes per autors: algunes surten bé.

Sí. I ara el fenomen més *éclatant* és el Chirbes, amb llibres a contrapèl, que d'entrada no sembla que hagin de contribuir a la felicitat del lector, però que resulta que sí que fan feliços els lectors literaris. És un escriptor fora de tot circuit d'amiguismes, que fa llibres molt potents. De sobte se'l considera el millor escriptor actual.

El de Rafael Chirbes ha estat un dels èxits més inesperats?

Que arribés a tenir tant èxit no s'ho esperava ningú. Fins ara Chirbes havia tingut molt bones crítiques i havia triomfat a Alemanya, gràcies en bona part al guru de la crítica Marcel Reich-Ranicki. Però no podia ni somiar que tres novel·les seves estarien a la llista dels crítics literaris d'*El Mundo* de les 25 millors dels últims 25 anys: *En la orilla* (la número 1, segons els crítics), *Crematorio* (la número 3) i *La larga marcha* (la número 8).

En quins casos l'olfacte et deia que un llibre funcionaria i ha passat sense pena ni glòria?

A mi l'olfacte em diu si un llibre és bo i si encaixa en el catàleg d'Anagrama. L'èxit comercial encara em proporciona sorpreses, perquè depèn molt del boca-orella.

A Anagrama sempre heu donat molta importància a la promoció, i heu tractat molt bé els periodistes culturals.

Durant quinze o vint anys vaig ser jo mateix el cap de premsa d'Anagrama. La promoció em diverteix, m'ho passo bé, però també ho faig per motius ètics: em sembla criminal publicar de qualsevol manera el llibre d'un autor que, amb millor o pitjor fortuna, hi ha posat totes les seves vísceres. Nosaltres el que fem, com tu saps molt bé, és tocar el tam tam de la forma més verosimil i creïble possible. No sé quants centenars o milers de rodes de premsa devem haver fet. Per exemple, tots els autors del famós *dream team* britànic han vingut aquí entre cinc i deu vegades.

També passa que els periodistes tenim debilitat pels editors independents més que pels gran grups.

Patiu, per fortuna, la síndrome de David versus Goliat. Els bons periodistes aprecien la nostra

tasca cultural.

Bona part del mercat d'Anagrama és a l'Amèrica Llatina...

Sí, des dels anys vuitanta. I a partir del 2000 vam començar a publicar simultàniament a Espanya i a Amèrica Llatina tots els escriptors llatinoamericans, això és una cosa diferencial respecte als grans grups que només publiquen els molt consagrats. Anagrama està més ben instal·lada a llibreries de Mèxic i de Buenos Aires que a Barcelona o Madrid. Hem connectat molt bé amb joves lectors d'Amèrica Llatina, on no arriba tota la morralla de *best sellers* en llengua espanyola que envaeix les llibreries aquí. Allà ja no els envien perquè saben que no es venen.

Quina part del volum total del negoci d'Anagrama l'ocupa Llatinoamèrica?

El 25 o 30%.

Els primers títols d'Anagrama van ser en català, i ara manteniu la col·lecció Llibres Anagrama. Una editorial independent catalana amb el mercat únicament en català ho té fumut per sobreviure?

Sí, però a la vegada té menys risc, perquè els tiratges són més petits. Els avançaments en català mai han arribat a ser tan bèsties com en espanyol. Sí que hi ha hagut un excés de premis dels que només serveixen per destarotar el mercat. També és veritat, i això sonarà impopular, que els editors catalans tenen l'avantatge que les editorials en llengua espanyola publiquem bons autors, i poden anar a remolc nostre. Per exemple, nosaltres publiquem l'Echenoz des de fa 25 anys, perquè era una debilitat declarada meva, tot i que durant molt temps no va tenir gens d'èxit. Només va començar a vendre una mica a partir del premi Goncourt. Finalment ha arribat la *moda Echenoz*, i en català s'ha començat a publicar fa quatre dies, quan l'editor en llengua espanyola - que sóc jo- s'havia passat vint anys picant pedra.

Com veus el procés sobiranista?

Els meus gens patriòtics són pràcticament zero. No sóc catalanista, i encara menys espanyolista. M'avorreix bastant parlar d'aquest tema, com pots comprendre. Ja ho vaig dir fa dos anys en una enquesta de *La Vanguardia*: aparcant turbulències emocionals, que no és gens fàcil, jo confiava sense èmfasi en una opció federalista d'esquerres, i segueixo així.

Segueixes confiant en el federalisme?

Igual que abans. Sense èmfasi.

Alguna cosa està passant, a Catalunya.

Estan passant moltes coses, però cal veure si són viables o si estan ben orientades. Hi ha uns handicaps objectius molt forts, unes il·lusions despertades en la gent també molt fortes, una possible frustració encara més forta... Però jo ho entenc perfectament. Intento posar-me en la pell d'un noi de 18 o 20 anys a Catalunya o a Madrid i el més sexi és ser independentista o ser de Podemos. Votar els polítics de tota la vida és un horror, s'han guanyat el descrèdit a pols.

Has mantingut sempre el llistó d'exigència, sense deixar-te portar per segons quins vents?

M'he deixat portar per la qualitat. La qualitat és difícil de definir científicament però és molt fàcil d'observar si es mira un catàleg. A les llistes de l'any passat als suplementes literaris hi va haver unanimitat a favor d'Anagrama. El llistó l'hem mantingut, amb més o menys encert comercial.

Pots confessar-nos algun error? Algun llibre que hauries hagut de rebutjar?

Hi ha llibres que he publicat amb poc entusiasme, però no són errors. La política d'autor et dona moltes alegries però també té servituds: de tant en tant et toca publicar algun títol d'un autor que és inferior als seus estàndards i que hauries preferit estalviar-te.

T'has llegit tots els llibres d'Anagrama?

La immensa majoria. Vaig deixar de llegir alguns dels assajos més especialitzats de la primera dècada. I si he publicat 25 títols de la Highsmith, potser hi ha dues novel·les d'ella que no he llegit. Tampoc tinc una necessitat imperiosa de llegir-los absolutament tots. Les primeres novel·les de cada autor que incorporem al catàleg me les lleigeixo sempre.

Llegeixes llibres de la competència?

Molt pocs, no em queda temps. Sóc un editor que es lleigeix els seus llibres i que en publica molts, 75 cada any a part dels de butxaca. Llegeixo algun Marsé, algun Mendoza... Però estic embafat, saturat i em fa por començar a llegir un llibre de la competència...

...i que t'agradi.

No, no: i que per culpa d'això descuidi els manuscrits que tinc pendents de llegir, i que aquests manuscrits s'amotinin en contra meva. Sí que segueixo tota la premsa cultural. I lleigeixo molta no ficció, perquè m'interessa i em relaxa: memòries, dietaris, biografies, política... No et diré que m'he llegit Pla sencer, però gairebé.

Hem de patir pel futur del paper?

És molt aviat per jugar a fer de futuròlegs. Hi ha una crisi econòmica brutal i global, i hi ha el canvi d'hàbits generat pel món digital. No em refereixo al llibre digital, que en el nostre cas és del 2%, sinó als nois de 18 o 19 anys que abans s'iniciaven en la lectura adulta a través dels llibres de butxaca, perquè tenen un preu més assequible. A tot el món s'han desplomat les vendes de les col·leccions de butxaca, perquè els seus consumidors naturals es passen hores jugant amb *cacharritos*.

La pirateria t'afecta?

Hi ha editors més alarmistes que jo en aquest sentit. Jo crec que ens afecta molt més el canvi d'hàbits. Això sí: és molt greu que el govern espanyol no hagi fet res per atacar la pirateria. A països com Alemanya, si et baixes un llibre reps una denúncia a l'acte. Fa poc vam tenir una reunió diversos editors amb la Soraya Sáenz de Santamaría. Ens va informar que havien aprovat uns articles del codi penal que eliminarien la pirateria. En una xerrada posterior a peu dret, li vaig dir que fins que no surti al diari que al senyor Tal li han posat una multa de 5.000 euros per baixar-se un llibre, la gent es passarà el codi penal pel *forro*.

El paper sobreviu contra pronòstic.

Aquest era un pronòstic induït pels que estaven interessats en la desaparició del paper: els fabricants d'aparells anaven pressionant la premsa i cada dos per tres sortien articles sobre la fi del llibre de paper. Però caldrà veure si el sector aguanta la crisi i el canvi d'hàbits o si acabaran tancant totes les llibreries.

Hi ha crisis pitjors, com la del periodisme.

O la de la música. Però estem parlant del sector editorial, no vull dir que siguem els únics màrtirs.

Si tornessis a néixer, tornaries a muntar Anagrama?

Suposo que sí, però em seria més difícil. I t'asseguro que no va ser gens fàcil.

El món literari català i espanyol es divideix en dues menes de persones: les que voldrien ser Jordi Herralde i les que voldrien ser editades per Jordi Herralde.

Em sembla que exageres.

Sí, però no gaire.